

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АГАРТУУ МИНИСТРЛИГИ

КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

ПРЕДМЕТТИК СТАНДАРТЫ

ДЕНЕ ТАРБИЯ»

Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарынын
7-12-класстары үчүн

Бишкек – 2025

Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарынын 7-12-класстары үчүн дене тарбия сабагынын предметтик стандарты. – Бишкек, 2025. – 106.

Иштеп чыккандар:

Мамытов А.М. педагогика илимдеринин доктору., проф., Кыргыз билим берүү академиясынын технология, искусство жана ден соолук маданияты лабораториясынын башкы илимий кызматкери.

Абдрахманова Ж.О. биология илимдеринин доктору, Кыргыз-Түрк “Манас” университетинин дене тарбия жана спорт факультетинин доценти.

Бектурганова Н. Б. Турусбеков атындагы КМДТС академиясынын дене тарбиянын теориясы кафедрасынын ага мугалими.

Окен уулу Шумкарбек Ош мамлекеттик университетинин дене тарбия кафедрасынын мугалими.

Рецензент:

Иманалиев Т.Т.

Б. Турусбеков атындагы КМДТС академиясынын дене тарбиянын теориясы кафедрасынын профессору, педагогика илимдеринин кандидаты

Жалпы билим берүүчү мектептердин 7-12-класстары үчүн "Дене тарбия" сабагынын предметтик стандарты Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 14.03.2025-ж № 131 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартынын негизинде иштелип чыкты.

Предметтик стандарт башталгыч жалпы билим берүүнүн мамлекеттик стандартындагы талаптарды жетекчиликке алуу менен дене тарбия сабагынын концепциясын, структуралык түзүмүн, окуу процессинин уюштурулушун, окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоонун жана окуу процессин ресурстук жактан камсыздоонун шарттарын аныктайт жана аны аткаруу окуучулардын билим алуу формасына жана билим берүү уюмдарынын түрлөрүнө карабастан милдеттүү болуп саналат.

Предметтик стандарттын негизинде Кыргыз Республикасынын башталгыч мектептери үчүн дене тарбия предметинин окуу программасы жана окуу-методикалык материалдары иштелип чыгат.

МАЗМУНУ

ПРЕДМЕТТИН КОНЦЕПЦИЯСЫ, МАКСАТЫ, МИЛДЕТТЕРИ ЖАНА

М

ПРЕДМЕТТИК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮКТӨР 5

Т

ПРЕДМЕТТИН МАЗМУНДУК БАГЫТТАРЫ 6

ЖУТУУНУН ЫКМАЛАРЫ/ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ 6

О

КУУЧУЛАРДЫН ОКУУ ЖЕТИШКЕНДИКТЕРИН БААЛОО 7

Л

Ө

ЫКТАНДЫРУУЧУ ЖАНА КООПСУЗ БИЛИМ БЕРҮҮ ЧӨЙРӨСҮН ТҮЗҮҮ

И

М

Н

Ы

К

И

М

А

М

Ө

У

Р

Ө

Т

К

М

К

А

М

С

Ы

З

Д

О

О

Г

О

М

И

Н

И

М

А

Л

Д

**БӨЛҮМ. ПРЕДМЕТТИН КОНЦЕПЦИЯСЫ, МАКСАТЫ, МИЛДЕТТЕРИ
ЖАНА МЕТОДОЛОГИЯЛЫК МАМИЛЕЛЕРИ**

Предметтин концепциясы. 12 жылдык жалпы билим берүү адам баласынын дараметин өнүктүрүүгө багытталып билим берүү процессинен күтүлүүчү натыйжаларды аныктайт. Күтүлүүчү натыйжа катары биринчи кезекте окуучунун коом күткөн баалуулуктарга жана функционалдык сабаттуулугунуна негизделген инсан катары калыптанышына, андан соң ар бир предметке мүнөздүү билимге, билгичтикке жана көндүмдөргө ээ болушу таанылат. Ага байланыштуу, негизги жана орто жалпы билим берүүчү мектептеги дене тарбия предметинин мазмундук багыттары, күтүлүүчү натыйжалары аныкталат, окутуу процессинде дене тарбия жана кыймыл-аракетке үйрөтүү принциптери сакталат. Дене тарбия принциптери катары окуучуну ар тараптан гармониялуу өнүктүрүү, дене тарбия процессин турмуш менен тыгыз байланышта жүргүзүү жана окуучунун ден соолугун чыңдоого, сергек жашоо образын калыптандырууга багыт алуу жетекчиликке алынат. Кыймыл-аракетке үйрөтүү принциптери катары аң-сезимдүүлүк, активдүүлүк, көрсөтмөлүүлүк, системалуулук, жеткиликтүүлүк жана бышыктык принциптери таанылат.

Дене тарбия сабактары комплекстүү мазмунга ээ болуп өткөрүлөт. Сабактын мазмуну окуучунун кыймыл-аракет фондун кеңейтүү, дене тарбияга тийиштүү билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү жетиштүү деңгээлде өздөштүрүү, дене тарбия көнүгүүлөрүн аткаруу маданиятын жогорулатуу, окуучунун дене-бой жактан жетилип жалпы физикалык даярдыкка, эмгектенүүгө жана мекенди коргоо милдетин аткарууга даяр болушун камсыздайт.

Дене тарбия предметин окутуудагы күтүлүүчү натыйжалар төрт топко бөлүнөт: 1) окуучунун коом күткөн баалуулуктарга ээ болушу; 2) дене тарбия процесси аркылуу негизги компетенттүүлүктөрдү калыптандырууга салым кошуу, 3) окуучуну инсан катары тарбиялоо жана 4) дене тарбия предметине мүнөздүү предметтик компетенттүүлүккө ээ болуу.

Коом күткөн баалуулуктарга басым жасоо дене тарбия сабагынын өзөгүн түзөт жана окуучудан төмөнкү сапаттардын калыптанышын талап кылат. Алар: мекенчилдик, чынчылдык жана адилеттүүлүк; жоопкерчилик, боорукердик жана жан тартуу, эмгекчилдик жана ак-ниеттүүлүк, жаратылшка аяр мамиле жасоо жана туруктуу өнүгүү принциптерин кармануу.

Негизги компетенттүүлүктөрдү калыптандырууга салым кошуу маалыматтык-санариптик, таанып билүү-ишмердик, социалдык-коммуникациялык жана эмоционалдык-инсандык компетенттүүлүктөрдүн калыптандыруу максатын көздөйт жана алардын репродуктивдүү, продуктивдүү жана чыгармачыл деңгээлде орун алышын талап кылат.

Окуучуну инсан катары тарбиялоо алардын өз билим алышына, дене тарбиясына, жалпы физикалык даярдыгына, сергек жашоосуна жоопкерчиликтүү, ар кандай шартка ыңгайлашууга жөндөмдүү, жашоодо туруктуу көз карашка ээ болуп, өзүн тааныган, көз карандысыз жана сынчыл ой жүгүрткөн, кырдаалды баалай билген, жемиштүү баарлашкан өз алдынчалуу адам болушун туюндурат.

Дене тарбия предметине мүнөздүү компетенттүүлүктөрдү калыптандыруу тийиштүү билимдерге, билгичтиктерге жана көндүмдөргө ээ болуу дегенди туюндурат. Алар окуучуларды реалдуу жашоодо кеңири кездешүүчү, окуучунун жаш курагына мүнөздүү

кыймыл-аракеттердин курамдык фондун жакшыртуу, дене тарбия каражаттарын туура жана үзгүлтүксүз колдонууга жетишүү, тийиштүү билимдерге ээ болуу дегенди билдирет.

Жогоруда белгиленген теориялык көз караштар негизги жана орто жалпы билим берүүчү мектептеги дене тарбия предметинин концептуалдык өзөгүн жана өзгөчөлүктөрүн аныктайт.

Предметтин максаты – окуучунун негизги баалуулуктарга, компетенттүүлүктөргө жана инсан катары калыптанышына негизделген кыймыл-аракет фондун жакшыртуу, дене-бой, физикалык жактан жетилип-өнүгүүсүн, сергек жашоо образын, эмгекке жана мекенди коргоого карата даярдыкты калыптандыруу болуп саналат.

Предметтин милдеттери 3 топко бөлүү менен аныкталат. Алар:

илим берүүчүлүк милдеттер – дене тарбиялоонун натыйжалуулугун камсыз кылуучу билимдерге, билгичтиктерге, көндүмдөргө, компетенттүүлүккө жана функционалдык сабаттуулукка ээ кылуу.

арбиялык милдеттер – окуучунун жаш курагына жана дүйнө таанымына таянган руханий-адеп-ахлактык негизги баалуулуктарды калыптандыруу, гендердик теңчиликте камсыздоо жана ар кандай дискриминацияга жол бербей инсан катары тарбиялоо.

нүктүрүүчү милдеттер – дене тарбия зарылдыгын таануу, ага болгон кызыгууга, кыймыл-аракет маданиятына, дене-бой, физикалык жактан жетилип өнүгүүгө негизделген окуучунун сергек жашоо образын, эмгекке жана мекендик коргоого карата даярдыгын калыптандыруу.

Методологиялык мамилелер. Дене тарбия сабагынын сапатын жакшыртуу, окуучулардын ден соолугун чыңдоо, кыймыл-аракет активдүүлүгүн, спортко, эмгекке жана мекенди коргоого карата кызыгуусун калыптандыруу максатында төмөндөгү методологиялык мамилелер колдонулат.

куучуга жекече мамиле кылуу – окуучунун физикалык абалын, даярдык деңгээлин жана мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу. Сабак өтүү учурунда дене тарбия каражаттарын, ыкмаларын жана физикалык жүктөмдөрдү окуучунун жынысына, жаш курагына жана мүмкүнчүлүгүнө ылайыкташтырып аныктоо.

истемалуу мамиле кылуу – дене тарбия сабагын жүргүзүүдө расмий окуу программанын талаптарын ырааттуу аткаруу, окуу жайдын мүмкүнчүлүктөрүн жана региондун өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен иштелип чыккан жылдык план-графикти, чейректик иш планды максаттуу ишке ашыруу, дене тарбия каражаттарын үзгүлтүксүз кайталап колдонуу менен окутуу.

еория менен практиканын айкалышы – дене тарбия көнүгүүлөрүн максаттуу аткаруу, туура тамактануу, күнүмдүк режимди сактоо, сергек жашоо образын жана спорттук машыгууларга карата кызыгуусун ойготуу, тийиштүү билимдерди берүү, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү практикалык өнүттө калыптандыруу, окуучуларга активдүү кыймыл-аракеттин жана спорттук машыгуулардын илимий негиздерин түшүндүрүү.

оопсуздукту жана ден соолукту сактоо – дене тарбия сабагында окуучунун активдүү

кыймыл-аракети орун алгандыгына байланыштуу ар кандай жаракат алуунун алдын алуу, жөндөмдүүлүккө жараша физикалык жүктөм берүү жана эс алуу режимин сактоо.

юн ойнотуу жана конкурстук мамилени жетекчиликке алуу – окуучулардын спортко жана сергек жашоо образын калыптандырууга карата кызыгуусун арттыруу максатында оюн ойнотуу, атаандашууга негизделген эстафеталарды, спорттук мелдештерди жана конкурстарды уюштуруу.

II БӨЛҮМ. ПРЕДМЕТТИК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮКТӨР:

Предметти окутуудан күтүлүүчү натыйжалар предметтик компетенттүүлүктөр иретинде 3 багытта таанылат. Алар:

куучунун дене тарбия багытындагы компетенттүүлүгү - кыймыл-аракет маданиятына, дене бой жана физикалык жактан жетилишине, адистештирилген билимдерге, билгичтиктерге жана көндүмдөргө ээ болушу менен мүнөздөлөт.

куучунун инсан катары калыптануу компетенттүүлүгү - дене тарбия менен байланышкан иш-аракеттерде мекенчил, чынчыл жана адилеттүү; жоопкерчиликтүү, боорукер жана жан тартуу, эмгекчилдик жана ак-ниеттүү, жаратылышка аяр мамиле жасоо жана туруктуу өнүгүү принциптерин карманууну, талыкпай эмгектенүүгө, Мекенди коргоого, гендердик теңчиликти камсыз кылууга, ар кандай дискриминациялоого жол бербөөгө карата даяр болууну билдирет.

куучунун сергек жашоо компетенттүүлүгү - дене маданиятын калыптандыруу зарылдыгын таанышы, расмий бекитилген жалпы физикалык даярдыктын нормаларын жана талаптарын аткарышы жана сергек жашоо эрежелерин карманышы менен мүнөздөлөт.

БӨЛҮМ. ПРЕДМЕТТИН МАЗМУНДУК БАГЫТТАРЫ

Дене тарбия предмети эки бөлүктөн турат. Биринчиси, базалык, экинчиси – вариативдик бөлүк деп аталат. Базалык бөлүк 48 саат көлөмдө Кыргыз Республикасынын билим берүү жана илим министрлиги бекиткен окуу программасынын негизинде ишке ашырылат жана бардык окуу жайлар үчүн милдеттүү болуп саналат. Вариативдик бөлүк 20 саат көлөмдө дене тарбия мугалими тарабынан өз алдынча иштелип чыгат жана региондо кеңири жайылган спорттун түрлөрүнөн, же болбосо базистик бөлүктө каралган каражаттарды тереңдетип окутуп үйрөтүүдөн турат. Вариативдик бөлүктү аныктоодо тийиштүү материалдык-техникалык базанын, адистик даярдыктын орун алышы жана жергиликтүү билим берүүнү башкаруу органынын сунуштары эске алынат. Дене тарбия предмети 7-12-класстарда ар бир окуу жылда 68 саат көлөмдө окутулат.

Дене тарбия предметинин мазмуну базалык жана вариативдик бөлүктөрдү камтыйт. Базалык бөлүктө эки багыттагы ишмердүүлүк орун алат: 1) “Кыймыл-аракетке жана көндүмдөргө үйрөтүү”, 2) “Физикалык сапаттарды өнүктүрүү”. Биринчи багыттын мазмундук линиялары баскетбол, волейбол оюндарын, жеңил атлетика жана гимнастика спортунун негизги билгичтиктерин жана көндүмдөрүн окутуп-үйрөтүп окуучунун кыймыл-аракет фондун жакшыртуу жана кеңейтүү максатын көздөйт. Экинчи багыттын мазмундук

линиялары беш физикалык сапатты өнүктүрүү аркылуу окуучунун жалпы физикалык, эмгекке жана Мекенди коргоого карата даярдыгын камсыздайт. Алар күч, ылдамдык, ыкчамдык, ийилчээктик жана чыдамкайлык сапаттары болуп саналат.

Вариативдик бөлүктүн мазмунун иштеп чыгууда спорттун классикалык жана улуттук түрлөрүн окутуп-үйрөтүүгө басым жасалат. Мектептин материалдык-техникалык базасы жана адистик курамы мүмкүндүк берген учурда сууда сүзүү, лыжа тебүү, мини-футбол, чоң футбол ойноо, атлетикалык гимнастика, кыздар үчүн көркөм гимнастика жана башка спорттун түрлөрү каражат катары колдонулат.

Базалык жана вариативдик бөлүктөргө, мазмундук линияларга карата чечмелөө, окуу жүктөмдөрү, күтүлүүчү натыйжалары, баалоо ыкмалары жана критерийлери расмий бекитилген дене тарбия сабагынын окутуу программасында көрсөтүлөт.

БӨЛҮМ. ОКУТУУНУН ЫКМАЛАРЫ/ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Негизги жана орто билим берүүчү мектептеги дене тарбия процесси 3 формада жүргүзүлөт: 1) дене тарбия сабагы; 2) класстан тышкаркы уюштурулуучу иш-чаралар; 3) мектептен тышкаркы уюштурулуучу физкультуралык-массалык иш-чаралар.

Дене тарбия сабагы дене тарбия процессинин негизги формасы болуп саналат. Дене тарбия сабагында окуучунун кыймыл-аракет фондун олуттуу жакшыртуу, жашоодо прикладдык мааниге ээ болгон билгичтиктерге жана көндүмдөрдү үйрөтүү, дене тарбияга негизделген компетенттүүлүктү, сабаттуулукту, негизги физикалык сапаттарды тарбиялап сергек жашоо образын калыптандыруу, эмгекке жана Мекенди коргоого багытталган даярдыктар орун алат.

Окуучунун кыймыл аракет фондун жакшыртууда курактык өзгөчөлүктөргө жараша дене бой жактан жетилүү, күнүмдүк жашоодо маанилүү роль ойногон активдүүлүктүн курамын жана көлөмүн түптөө, көнүгүүлөрдү үйрөтүүдө мыйзам ченемдүүлүктөрдү, дидактикалык принциптерди кармануу талап кылынат. Кыймыл аракеттерге үйрөтүү так, түшүнүктүү жана айкын милдеттерди аныктоодон жана эреже катары 3 этаптан турат. 1-этапта кыймыл-аракеттин “башталгыч мектеби” (жөнөкөй көнүгүүлөрдү аткарууга жана башкарууга үйрөтүү) камсыз кылат. 2-этапта “жакындатып үйрөтүүчү көнүгүүлөрдү” өздөштүрүү (кыймыл аракеттин кийинки татаал формаларын өздөштүрүүгө жана физикалык сапаттарын өрчүтүүгө карата тийиштүү база түзүү) орун алат. 3-этапта ар бир кыймыл-аракетти “өнүккөн деңгээлге жеткирүү” (күнүмдүк турмушта кеңири колдонууга, сергек жашоо образын калыптандырууга, эмгекке жана Мекенди коргоого багытталган даярдыктар) ишке ашырылат. Жогоруда көрсөтүлгөн этаптар үйрөтүү предметин түзгөн кыймыл аракеттердин мүнөзүнө жана татаалдыгына жараша ар кандай убакытты сарптайт жана окутуу методикасын өзгөртөт.

Үйрөтүү процесси жана тийиштүү ыкмаларды колдонуу кыймылдардын санынан, татаалдыгынан жана аларга мүнөздүү фазалардын орун алышынан көз каранды болот. Анткени, кыймыл-аракеттин мейкиндиктеги, убакыт ченеминдеги жана күч-аракетти сарптоодогу айырмачылыктарды эсепке алуу маанилүү роль ойнойт. Кыймыл-аракетти өнүккөн деңгээлге жеткирүү координациялык чеберчиликти жана ыргактык түзүлүштү түптөө менен коштолот. Мындай өбөлгөлөр кыймыл-аракетке үйрөтүүдөгү негизги ыкманы туура тандоого негиз болот. Ага байланыштуу, жөнөкөй кыймылдарды бүтүндөй, ал эми

татаал кыймылдарды бөлүккө бөлүп үйрөтүү колдонулат. Кыймыл-аракетти бүтүндөп үйрөтүүдө көнүгүүнү аткарууга мүнөздүү даярдоочу, негизги жана жыйынтыктоочу фазаларды ажыратып таанууга, алардын ар бирин өз алдынча үйрөтүүнү уюштурууга жана фазалардын ич ара байланышын камсыз кылууга олуттуу көңүл бурулат. Тигил же бул кыймыл-аракетти сапаттуу аткарууга кайсы физикалык сапат кандай деңгээлде таасир тийгизээри да эске алынат. Мындай учурда, тийиштүү физикалык сапатты алдын ала өрчүтүүнүн үстүнөн иш алып баруу, андан соң кыймыл-аракетти өздөштүрүүгө киришүү натыйжалуу болот.

Дене тарбия сабагы даярдоо, негизги жана жыйынтыктоочу бөлүктөрдөн турат. Сабактын даярдоо бөлүгү окуучунун организмдин алдыда орун алуучу физикалык активдүүлүккө даярдоо максатын көздөйт, мазмундук өңүттө жалпы өнүктүрүүчү жана даярдоочу көнүгүүлөр кеңири колдонулат. Сабактын негизги бөлүгүндө жаңы көнүгүүлөрдү үйрөтүү, мурда өздөштүрүлгөн көнүгүүлөрдү кайталоо, негизги физикалык сапаттарды тарбиялоо орун алат. Жыйынтыктоочу бөлүктө ар кандай багыттагы жана жүктөмдөгү тапшырмаларды аткарууда орун алуучу физикалык чарчап чаалыгуу, атаандаштык менен аткарылган ишмердүүлүктөгү эмоционалдык чыңалуу сезимдерин мурдагы абалга кайрадан келтирүү милдети чечилет.

Дене тарбия сабагында ар кандай курамдагы ыкмалар жана алардын натыйжалуулугун камсыз кылуучу технологиялар колдонулат. Алар:

а) **үйрөтүү ыкмалары:** билим берүү (сөз жана көрсөтүү ыкмалары), практикалык үйрөтүү (бүтүндөй жана бөлүп үйрөтүү), каталардын алдын алуу, жоюу (жакындатып көндүрүү, техниканын негизин өзгөртүү, чек коюу), жыйынтыкты текшерүү (педагогикалык, биомеханикалык жана физиологиялык) ыкмалары;

б) **дене тарбия ыкмалары:** так регламент менен аткаруу, оюн ойноо жана мелдешүү ыкмалары;

в) **аткаруу ыкмалары:** бир мезгилде, топто, жекече, кезек күтүп, биринин артынан экинчиси агылып аткаруу ыкмалары;

г) **технологиялар:** салттуу үйрөтүү, өнүктүрүүчү үйрөтүү, жеке окуучуга багытталган үйрөтүү, дифференцияланган үйрөтүү технологиялары.

V БӨЛҮМ. ОКУУЧУЛАРДЫН ОКУУ ЖЕТИШКЕНДИКТЕРИН БААЛОО

Дене тарбия сабагындагы окуучунун окуу жетишкендиктери билим берүүчүлүк, тарбиялык жана өнүктүрүүчүлүк милдеттердин жана тийиштүү мазмундук линиялардын ишке ашкандыгын мүнөздөөчү предметтик компетенттүүлүктөр менен бааланат.

Сабактын **билим берүүчүлүк** милдеттеринин ишке ашканы окуучунун дене тарбия багытындагы компетенттүүлүгүнүн калыптанышы менен мүнөздөлөт. Баалоонун предмети катары окуу программасында каралган көнүгүүлөрдү, волейбол, баскетболго (вариативдик бөлүктө тандалган спорттун түрлөрү) мүнөздүү билгичтиктерди, көндүмдөрдү, тактикалык элементтерди, комбинацияларды туура, так жана сапаттуу аткаруу, жалпы жыйынтык иретинде калыптанган кыймыл-аракеттин курамы, активдүүлүгү, маданияты, дене бой жана физикалык жактан жетилүүнү мүнөздөгөн теориялык маалыматтарга ээ болушу таанылат. Сабак учурунда мугалим волейбол жана баскетболго (тандалып алынган спортко)

мүнөздүү тарыхый, педагогикалык жана физиологиялык кыскача билимдерди берет, ал эми окуучулар сабактан кийин өз алдынча маалымат топтоо аракетин көрүшөт. Негизги баалоо ыкмасы катары теориялык текшерүү, сапаттык мүнөздөмө жана ынандуу багыт берүү колдонулат.

Сабактын **тарбиялык** милдеттеринин ишке ашканы окуучунун инсан катары калыптанышы менен мүнөздөлөт. Баалоонун предмети катары дене тарбия көнүгүүлөрүн, волейбол жана баскетбол ойноодо (тандалып алынган спорттун түрүндө) мугалим берген тапшырмаларды жана атаандаштыкка негизделген ишмердүүлүктө окуучунун мекенчил, чынчыл, адилеттүү, жоопкерчиликтүү, боорукер, жан тартуу, эмгекчил, ак-ниет, жаратылышка аяр мамиле жасоо, туруктуу өнүгүү принциптерин карманууну, талыкпай эмгектенүүгө жана Мекенди коргоого карата даярдыгын мүнөздөгөн сапаттар таанылат.

Негизги ыкма катары педагогикалык байкоо колдонулат жана анын натыйжалары окуучуга кайтарым маалымат иретинде билдирилет, дене тарбия сабагынын натыйжалуулугун жакшыртуу максатында окуучуга кеп кеңеш жана кыскача мүнөздөмө берилет.

Сабактын **өнүктүрүүчүлүк** милдеттери окуучунун сергек жашоо багытындагы компетенттүүлүгүн калыптандыруу максатын көздөйт. Окуучунун сергек жашоого умтулуусу, дене бой жана физикалык жактан жетилиши баалоонун предметин түзөт.

Баалоонун предмети катары окуучунун эмоционалдык (психологиялык) жана социалдык саламаттыгы, дене бой жана физикалык жактан жетилиши таанылат. Мугалим окуучунун өзүн өзү сезүү абалына, окуучулардын ич ара мамилелерине, кездешүүчү кыйынчылыктарды жеңе билишине, спорттук жабдууларга, шаймандарга, берилген тапшырмаларга карата мамилесине, оюн ойноо, өзгөчө атаандаштыкка негизделген мелдешүү ишмердүүлүгүндөгү жүрүм-турумуна байкоо жүргүзөт. Окуучунун жүзүндөгү жылмаюу, терисинин тазалыгы, кыймыл-аракеттин эркиндиги, шайдооттугу, айлана-чөйрөгө карата аяр мамиле кылуусу жана медициналык карточкасындагы маалыматтар окуучунун сергек жашоо образы жөнүндөгү жалпы пикирди калыптандырат. Ар бир алты айда окуучунун медициналык текшерүүдөн өтүп турушу, анын жыйынтыгына негизделген дене тарбия сабагына катышуу укугун узартуу такталат.

Күтүлүүчү натыйжалар

Милдеттер	Күтүлүүчү натыйжалар жана баалоо предмети	Баалоо ыкмалары
Билим берүүчүлүк – дене тарбия көнүгүүлөрүн сапаттуу аткаруу	Көнүгүүлөрдү аткаруудагы окуучунун активдүүлүгү, маданияты жана тийиштүү маалыматка ээ болушу	Педагогикалык байкоо; Сапаттык мүнөздөмө; Аңгемелешип текшерүү.
Тарбия берүүчүлүк – инсандык сапаттарга ээ болуу	Мекенчил, чынчыл, адилеттүү, жоопкерчиликтүү, боорукер, жан тартуу, эмгекчил, ак-ниет, жаратылышка аяр мамиле жасоо, туруктуу өнүгүү принциптерин карманууну, талыкпай	Педагогикалык байкоо; Негиздеп багыт берүү.

	эмгектенүүгө жана Мекенди коргоого карата даярдыгы	
Өнүктүрүүчүлүк – сергек жашоо образын калыптандыруу	Дене бой жактан жетилиши; Эмоционалдык жана социалдык саламаттыкка ээ болушу; Жалпы физикалык даярдыгы	Кетле индекси; Педагогикалык байкоо/медициналык текшерүү; Тестирлөө

Окуучунун дене бой жактан жетилишин баалоодо дене массасынын индекси (Кетле индекси), дене түзүлүшүндө – кандайдыр бир кемчиликтердин орун албашы, жалпы физикалык даярдыкта – күч, ылдамдык, ыкчамдык, ийилчээктик жана чыдамкайлык сапаттарын ченөөчү тесттер колдонулат.

Окуучунун сергек жашоого умтулуу, дене бой жана физикалык жактан жетилүү сүрөттөмөлөрү мугалим тарабынан алардын жыныстык, жаш курактык жана даярдык өзгөчөлүктөрүн жетекчиликке алуу менен бааланат. Тесттердин курамы, индекстердин баалоо критерийлери окуу программасында каралат.

Окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоодо анын диагностикалык, формативдик жана суммативдик түрлөрү колдонулат. Диагностикалык баалоо окуучунун окуу жетишкендиктерин алдын ала баалоо максатында колдонулат. Окуучунун предметтик компетенттүүлүгүнүн баштапкы көрсөткүчү аныкталат жана алар расмий критерийлерге карата салыштырат. Алынган натыйжа жалпыланган сүрөттөмө катары таанылат жана дене тарбия сабагынын мазмунуна алымча-кошумчаларды киргизүү, сабактын сапатын жогорулатуу максатында колдонулат.

Формативдик баалоо окуу программасындагы мазмунду окуучу кандай деңгээлде өздөштүргөнүн, жеке өздөштүрүү темпин аныктайт жана ийгиликти камсыз кылуу максатында окуучуга жекелештирилген сунуштар берилет. Окуу процессин пландоого тийиштүү тактоолорду, өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүүгө негиз болот.

Суммативдик баалоо учурдагы, аралык жана жыйынтыктоочу форматта жүргүзүлөт жана окуучунун жеке даярдык деңгээлин аныктайт. Учурдагы баалоо дене тарбия мугалими, кээде окуучунун өзү тарабынан жүргүзүлөт жана окуу программасында каралган нормаларды жана талаптарды жетекчиликке алуу менен уюштурулат. Аралык баалоо окуу программасында көрсөтүлгөн нормалардын жана талаптардын негизинде тийиштүү мазмундук линияны ишке ашырылган соң жүргүзүлөт. Жыйынтыктоочу баалоо календардык планга ылайык чейректик, жарым жылдык жана окуу жылынын аякташына карата уюштурулат.

Баалоо окуучулардын жеке өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен алар жараткан ийгиликти сүрөттөө ыкмасы менен коштолот. Критериалдык нормаларга жана талаптарга негизделген беш баллдык баа коюу системасы колдонулат жана баалоонун сапаттык сүрөттөөчү ыкмалары менен коштолот.

Окуучунун окуу жетишкендиктерин баалоодо кайтарым байланышты уюштуруу, окуучунун жеке прогрессин аныктоо жана баалоонун ар кандай формалары (өзүн өзү, бири-бирин баалоо, портфолио даярдоо, өнүгүү картасын иштеп чыгуу) колдонулат. Эреже

катары, ар бир чейректин жыйынтыгы чыгарылат, окуучулардын жетишкендик табели толтурулат, коштоочу баяндоо даярдалат жана ата-энелерге маалымат берилет.

VI БӨЛҮМ. ПРЕДМЕТТИ РЕСУРСТУК КАМСЫЗДООГО МИНИМАЛДЫК ТАЛАПТАР

Дене тарбия сабагын ресурстук камсыздоо билим берүү уюмдарынын администрациясына милдеттендирилет жана төмөнкүлөрдөн турат:

- ар кандай бийиктиктеги турниктер, шакектер, устундар, кош устундар, платформалар, тепкичтер, аркандар жана гимнастикалык отургучтар;
- кыймыл-аракеттин координациясын жакшыртуучу, тең салмактуулукту камсыз кылуучу, күч жана ыкчамдык сапаттарын өнүктүрүүчү жөнөкөй тренажерлор;
- дене тарбия көнүгүүлөрүн жерге отуруп аткарууну камсыздоочу гимнастикалык килемчелер;
- күч сапатын өрчүтүүдө колдонулуучу гантелдер, эспандерлер;
- ар кандай кыймылдуу оюндарды, эстафеталарды уюштурууда колдонулуучу желекчелер, кеглилер, аркандар, секиргичтер, тегерекчелер, алкактар, аркалар, шарлар жана топтор;
- волейбол топтору, бийиктигин өзгөртүү мүмкүнчүлүгү бар волейбол торчосу;
- баскетбол топтору (6-размердеги); торчосу бар баскетбол алкагы; 1,8 м x 1,05 м баскетбол калканы, узун-туурасы 28x15 м оюн ойноо аянтчасы;
- футбол топтору (5-размердеги); стандарттык футбол дарбазасы (узундугу 7,32 м x бийиктиги 2,44 м.); стандарттык оюн ойноо аянтчасы (узундугу 90-120 м, туурасы 45-90 м);
- мини-футбол топтору (4-размердеги атайын топ); стандарттык мини-футбол дарбазасы (узундугу 3м, бийиктиги 2 м.); стандарттык мини-футбол аянтчасы (узундугу 25-42 м, туурасы 16-25 м., бетон, паркет, жасалма газон же резина капталган болушу мүмкүн);
- жарышуу лыжалары (узун жана ичке); лыжа таяктары; лыжага бут кийимди бекитүү үчүн фиксаторлор (крепление); лыжанын тайгалануусун жөнгө салуу майлары;
- сууда сүзүү бассейни (узундугу 10-25 м, туурасы 5-12 м, тереңдиги 1,2-2 м.); душ кабиналары; купальник (кыздар үчүн), плавки (эркек балдар үчүн), шапочка, сууда сүзүү көз айнеги; үйрөтүү тактайы (доска для плавания);
- атлетикалык гимнастика спортунун каражаттары: гирялар (16 кг.), гантелдер (ар кандай салмактагы), штангалар (машыгуу үчүн ыңгайлаштырылган), швед дубалы, турник, параллель бруссы, гимнастикалык килемдер; секиргич, медициналык топ (медбол);
- көркөм гимнастика спортунун каражаттары: 4-6 м узундуктагы тасма (лента); диаметри 18-20 см жумшак резинадан жасалган топтор; диаметри 80-90 см, жеңил жана ийилчээк обручтар; узундугу 40-50 см таякчалар (булавы); ийкемдүү жана жумшак материалдан жасалган секиргичтер (скакалки); гимнастикалык килем; көңүл буруу тактасы (күзгү).

Дене тарбия сабагы кеч күздө, кыш мезгилинде жана эрте жазда спорттук залда, калган учурда ачык асман алдындагы спорттук аянтчада өткөрүлөт. Спорттук залдардын жарыктыгын, жылуулугун, тазалыгын, жабдуулардын жана шаймандардын жайгаштырылышын санитардык-гигиеналык нормаларды жана эрежелерди, өрт жана

электр коопсуздугун камсыз кылуу талаптарын эске алуу менен камсыздоо милдеттендирилет.

VII БӨЛҮМ. ШЫКТАНДЫРУУЧУ ЖАНА КООПСУЗ БИЛИМ БЕРҮҮ ЧӨЙРӨСҮН ТҮЗҮҮ

Шыктандыруучу жана коопсуз билим берүү чөйрөсүн түзүү максатында төмөндөгүлөр милдеттендирилет:

а) дене тарбия мугалиминдеринин милдеттери:

- сабак учурунда спорт залда (спорт аянтчасында) болуу;
- сабакты иш пландын негизинде өткөрүп анын билим берүүчүлүк, тарбиялык жана өнүктүрүүчүлүк милдеттерин аткарууну камсыз кылуу;

- окуучулардын сабакка чейинки, сабак учурундагы жана сабактан кийинки коопсуздугун камсыз кылуу. Сабакка чейин чечинип-кийинүүчү бөлмөдөгү окуучулардын жүрүм-турумдарын жана өз ара аракеттерин көзөмөлдөө; сабак учурунда окуучулардын бири-бири менен болгон өз ара аракеттенүүлөрүн көзөмөлдөө; тапшырманы аткарууга тийешеси жок шаймандарды колдонуу мүмкүнчүлүгүн чектөө; сабактан кийин мелдешүү ишмердүүлүгү орун алган учурдагы жеңүү же болбосо жеңилүү сезимдеринин чечинип-кийинүүчү бөлмөдө улантылышын, жеңилгендерди шылдыңдоо, кемсинтүү аракеттерин алдын алуу;

- коопсуздукту камсыз кылуу максатында сабакка окуучулар менен биргелешип даярдануу (иш ордун, спорттук шаймандарды даярдоо), балдарды тартипке келтирүү, иштөө чөйрөсүн түзүүгө жардам берүү, ар кандай баш аламандыктарга жол бербөө, тийиштүү эрежелер менен алдын ала тааныштыруу жана сактоо;

- сабактын эмоционалдык климатын камсыз кылуу, б.а. сабактын ыңгайлуу башталышы жана аякташы, мугалимдин жагымдуу үнү, шайыр маанайы, балдар менен жагымдуу абалды түзө билүү;

- ар бир окуучунун ийгилигин байкоо, кубаттоо, кыйынчылыктарга дуушар болгон учурда колдоо жана жардам алуусун камсыздоо, ар кандай кемсинтүүлөргө жол бербөө.

б) окуучулардын милдеттери:

- мугалимдин уруксатысыз сабак өтүүчү жайдан чыкпоо;
- бири-бири менен түртүшпөө, бири-бирин чалбоо, бийиктиктеги жабдууларга чыкпоо, гимнастикалык шакекте асылып турбоо, тапшырмаларды түшүндүрүүдө жана көнүгүүлөрдү аткарууда тоскоолдук кылбоо, алаксытпоо, турникте нымдуу кол менен көнүгүүлөрдү аткарбоо;

- спорттук залга сырт кийим жана дене тарбияга тийешеси жок нерселерди алып кирбөө, спорттук форма жана таманы тайгаланбаган бут кийим кийип кирүү;

- волейбол, баскетбол (вариативдик бөлүктө каралган спорттун башка түрлөрү) ойноого ыңгайлуу спорттук кийим кийүү;

- денени таза кармап, тырмактарды өстүрбөө жана өздүк гигиенаны сактоо;

- мугалимди угуу, сабак учурунда бардык көнүгүүлөрдү аткаруу, мугалимдин уруксатысыз спорттук шаймандарды албоо;

- ден соолугу начарлап, өзүн жаман сезген учурда өз абалын мугалимге билдирүү.

Колдонулган ченемдик-укуктук актылардын курамы

ыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 14.03.2025-ж № 131 токтому менен бекитилген [Электрондук ресурс] <https://www.gov.kg/ky/npa/s/4624>.

ыргыз Республикасынын мыйзамы “Билим берүү жөнүндө”. 2023-жылдын 11-августу № Электрондук ресурс] <https://cbd.minjust.gov.kg/4-3419/edition/1273902/kg>

ыргыз Республикасынын мыйзамы “Дене тарбия жана спорт жөнүндө”. 2000-жылдын 21-январы № 36 [Электрондук ресурс] <https://cbd.minjust.gov.kg/441/edition/17599/kg>

ыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгы “Инсандын руханий-адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы жөнүндө”. 2021-жылдын 29-январы ПЖ № 1 [Электрондук ресурс] <https://cbd.minjust.gov.kg/430336/edition/1038322/kg>

анитарно-эпидемиологические правила и нормативы к условиям и организации обучения в общеобразовательных организациях. (В редакции постановления Правительства КР от 17 июня 2019 года № 295). [Электрондук ресурс] <https://cbd.minjust.gov.kg/430336/edition/1038322/kg>